

Dagnija Blumberga, Aiga Barisa, Anna Kubule,
Krista Kļaviņa, Dace Lauka, Indra Muižniece,
Andra Blumberga, Lelde Timma

BIOTEHONOMIKA

Dagnijas Blumbergas redakcija

Mācību grāmata

RTU Izdevniecība
Rīga 2016

SATURS

IEVADS	8
1. DEFINĪCIJAS UN PAMATJĒDZIENI	11
1.1. Biotehonomikas termini un skaidrojums	11
1.2. Bioresursu skaidrojums	14
1.2.1. Augsnes augu valsts resursi	16
1.2.2. Dzīvnieku valsts resursi	17
1.2.3. Meža resursi	17
1.2.4. Ūdens bioresursi	19
1.2.5. Atkritumi kā resurss	20
1.3. Biotehnoloģiju skaidrojums	21
1.3.1. Bioresursu ieguves tehnoloģijas	23
1.3.2. Bioresursu apstrādes tehnoloģijas	24
1.3.3. Bioresursu pārstrādes tehnoloģijas	24
1.4. Bioprodukta skaidrojums	28
1.4.1. Bioproduktu ražošanu ietekmējošie faktori	28
1.4.2. Bioproduktu klasifikācija	30
1.4.3. Bioprodukta vertikālās saites piemērs. Kaņepes	31
1.5. Biotehonomikas attīstības priekšnosacījumi	32
1.5.1. Inovatīva un zinātniski pamatota biotehnoloģiju ieviešana	33
1.5.2. Ekonomiski izdevīga un uz biznesa ekonomikas pamatiem balstīta biotehnoloģiju izmantošana ...	34
1.5.3. Socioekonomiski pamatota biotehnoloģiju attīstība	35
1.5.4. Videi draudzīga biotehnoloģiju un bioresursu izmantošana	36
1.5.5. Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanas koncepcija	37
1.5.6. Biotehonomikas ideju attīstība zinātniskajās institūcijās	38
2. BIORESURSI	40
2.1. Bioresursu sastāvs	40
2.2. Bioresursu klasifikācija	42
2.3. Bioresursu avoti. Augu valsts	44

2.3.1.	Mežs	44
2.3.2.	Purvs	46
2.3.3.	Pļava	47
2.4.	Bioresursi mežsaimniecībā	48
2.4.1.	Koksnes resursi	49
2.4.2.	Nekoksnes resursi	51
2.4.3.	Meža nemateriālās vērtības	52
2.4.4.	Enerģētiskā koksne	53
2.5.	Bioresursi lauksaimniecībā	55
2.6.	Bioresursi rūpniecībā	58
2.7.	Bioresursi atkritumu un atlikumu apsaimniekošanā	59
2.7.1.	Lauksaimniecības atlikumi	62
2.7.2.	Organiskie sadzīves atkritumi	62
2.7.3.	No atkritumiem iegūts kurināmais	64
2.7.4.	Notekūdeņu dūņas	65
2.7.5.	Atlikumi enerģētikā	65
2.7.6.	Digestāts	66
2.8.	Ūdeņu bioresursi	67
2.8.1.	Zivis un ūdens dzīvnieki	67
2.8.2.	Aļģes	68
2.8.3.	Niedres	69
2.9.	Bioenergoresursi	70
3.	BIORESURSU PĀRSTRĀDES TEHNOĻĪSKIE ASPEKTI ..	72
3.1.	Biomasa pārveides tehnoloģiju klasifikācija	75
3.2.	Termoķīmiskie biomasa pārveides procesi	77
3.2.1.	Sadedzināšana	78
3.2.2.	Pirolīze	78
3.2.3.	Gazifikācija	81
3.2.4.	Hidrotermiskā pārveide	86
3.3.	Bioķīmiskie biomasa pārveides procesi	87
3.3.1.	Etanola fermentācija	88
3.3.2.	Anaerobā fermentācija	89
3.3.3.	Bioloģiskie ūdeņraža ieguves procesi	91
3.4.	Ķīmiskie biomasa pārveides procesi	95
3.4.1.	Hidrolīze	95
3.4.2.	Esterifikācija un pāresterifikācija	95
3.5.	Mehāniskā biomasa pārstrāde	97
3.6.	Biotehnoloģijas – biotehonomikas pamats	99
3.6.1.	Ūdens biotehnoloģijas	101
3.6.2.	Biotehnoloģijas medicīnā un farmācijā	102
3.6.3.	Biotehnoloģijas lauksaimniecībā	103
3.6.4.	Rūpnieciskās biotehnoloģijas	104

4.	KLIMATA PĀRMAIŅAS	106
4.1.	Klimata mainības cēloņi un sekas	107
4.2.	Globālā sasilšana un atdzišana	111
4.2.1.	Zemes energobalance	111
4.2.2.	Siltumnīcas efekts	114
4.2.3.	Globālā atdzišana	114
4.3.	Siltumnīcefekta gāzes	114
4.3.1.	Siltumnīcefekta gāzu klasifikācija	114
4.3.2.	Siltumnīcefekta gāzu emisiju noteikšana	118
4.4.	Siltumnīcefekta gāzu avoti biotehonomikas sektoros	120
4.4.1.	Lauksaimniecības sektors	123
4.4.2.	Transporta sektors	126
4.4.3.	Atkritumu apsaimniekošanas sektors	127
4.4.4.	Enerģētikas sektors	130
5.	KLIMATA ADAPTĀCIJA	133
5.1.	Klimata adaptācijas stratēģija	133
5.1.1.	Klimata adaptācijas pasākumu iedalījums	134
5.1.2.	Eiropas Savienības klimata adaptācijas stratēģija	139
5.1.3.	Sistēmu izturētspēja	141
5.2.	Klimata adaptācija biotehonomikas sektoros	148
5.2.1.	Ūdens. Adaptācijas alternatīvas	148
5.2.2.	Lauksaimniecība. Adaptācijas alternatīvas	150
5.2.3.	Enerģētika. Adaptācijas stratēģijas	156
5.2.4.	Transporta. Adaptācijas alternatīvas	159
5.2.5.	Tūrisms. Adaptācijas alternatīvas	163
5.2.6.	Veselība. Adaptācijas alternatīvas	166
5.2.7.	Infrastruktūra un krasta joslas. Adaptācijas alternatīvas	168
6.	KLIMATA TEHNOLOĢIJAS	172
6.1.	Klimata tehnoloģiju klasifikācija	172
6.1.1.	Klimata biotehnoloģijas un pasākumi	172
6.1.2.	Bioprodukti un to savstarpējās saites	175
6.1.3.	SEG emisiju samazināšanas iespējas	175
6.1.4.	Ražošanas procesu klasifikācija	176
6.2.	Tīrākas ražotnes biotehnoloģijas	177
6.2.1.	Tīrākas ražotnes klimata koncepcija	177
6.2.2.	Alus ražotnes darbības analīze	180
6.3.	CO ₂ izmantošanas biotehnoloģijas	186
6.3.1.	CO ₂ piesaistes iespējas	186
6.3.2.	Ūdeņraža-biometāna akumulācija	187

6.4.	Atjaunojamie bioenergoresursi	190
6.4.1.	Katli ar biomasas kurtuvēm siltumenerģijas ražošanai	190
6.4.2.	Biokurināmā gazifikācija koģenerācijas stacijās	192
6.5.	Inovātas rūpnieciskās biotehnoloģijas	194
6.5.1.	Plūmju augļu lietojums	196
6.5.2.	Plūmju koka koksnes lietojums	198
6.5.3.	Plūmju koka biotehonomikas piramīda	198
6.5.4.	SEG emisiju samazinājums	199
7.	BIORESURSU IZMANTOŠANAS VIDES ASPEKTI	200
7.1.	Vides aspekti un ietekme uz vidi	200
7.2.	Planētas robežsliekšņi	200
7.2.1.	Deviņi planētas robežsliekšņu veidi	202
7.2.2.	Planētas robežsliekšņu vērtības	207
7.3.	Ekosistēmu pakalpojumi	209
7.4.	Ietekmju izvērtēšanas un samazināšanas paņēmieni	213
7.4.1.	Ietekmes uz vidi novērtējums	213
7.4.2.	Dzīves cikla analīze	216
7.4.3.	Ekodizains	220
7.4.4.	Tirāka ražošana	221
7.4.5.	Vides pārvaldības sistēma (EMAS)	223
8.	BIORESURSU IZMANTOŠANAS EKONOMISKIE ASPEKTI .	226
8.1.	Bioresursu izmantošanas makroekonomiskie aspekti	226
8.1.1.	IPAT vienādojums	230
8.1.2.	Kaijas identitāte	231
8.1.3.	Biotehonomikas attīstības scenāriji	232
8.2.	Bioresursu izmantošanas mikroekonomiskie aspekti	235
8.2.1.	Ārējās izmaksas	235
8.2.2.	Bioresursu pievienotā vērtība	239
8.2.3.	Bioresursu pārstrādes efektivitātes novērtējums	241
8.3.	Ekonomiskā vērtēšana uzņēmuma līmenī	243
8.3.1.	Analīzes metodes un modeļi	243
8.3.2.	Izmaksu-izlaides modelis	245
8.4.	Biodeģvijas ražotnes ietekme uz valsts tautsaimniecību. Ekonomiskā vērtējuma piemērs	248
8.4.1.	Bioetanolā ražošanas process	249
8.4.2.	Dati un pieņēmumi	250
8.4.3.	Ekonomiskā izvērtējuma rezultāti	250

9.	BIORESURSU IZMANTOŠANAS	
	SOCIOEKONOMISKIE ASPEKTI	260
9.1.	Biotehnoloģiju attīstības ietekme uz nodarbinātību	260
9.2.	Bioresursu izmantošanas ietekme uz cilvēku veselību ...	266
	9.2.1. Energoapgādes ietekme uz cilvēku veselību	267
	9.2.2. Bioenergoresursu izmantošana siltumapgādē ...	271
9.3.	Inovāciju difūzijas izpēte, izmantojot	
	vides psiholoģiju	273
10.	BIOTEHONOMIKAS ATTĪSTĪBAS LIKUMDOŠANAS	
	ASPEKTI	279
10.1.	Biotehonomikas attīstības stratēģija	279
	10.1.1. Pārtikas nodrošinājums	281
	10.1.2. Dabas resursu ilgtspējīga pārvaldīšana	281
	10.1.3. Samazināta atkarība no neatjaunojamiem	
	resursiem	282
	10.1.4. Klimata pārmaiņu mazināšanās un	
	pielāgošanās tām	283
	10.1.5. Jaunu darbavietu radīšana un Eiropas Savienības	
	konkurētspējas saglabāšana	283
	10.1.6. Loģiska biotehonomikas attīstība	284
10.2.	Biotehonomikas dokumenti	286
	10.2.1. Biotehonomikas dokumenti citās	
	Eiropas Savienības dalībvalstīs	286
	10.2.2. Biotehonomikas dokumenti Latvijā	288
10.3.	Emisiju tirdzniecība	290
	10.3.1. Starptautiskā emisiju tirdzniecība	290
	10.3.2. Eiropas Savienības emisiju	
	tirdzniecības sistēma	294
	10.3.3. Latvijas līdzdalība emisiju	
	tirdzniecības sistēmā	297
10.4.	Politikas instrumentu analīzes piemērs	302
	10.4.1. Sistēmdinamikas modelēšana	302
	10.4.2. Sistēmdinamikas modelis. Politikas instrumentu	
	analīze Latvijas biodīzeļdegvielas	
	ražošanas attīstībai	304
	IZMANTOTĀ LITERATŪRA	315
	PĒCVārds	334